

РОЗДІЛ III. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.91/95

ЗНАЧЕННЯ МЕТИ СУЧАСНОГО ЦИВІЛІСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО Й ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Бобрик В.І., к.ю.н., завідувач

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України,
вул. М. Раєвського, 23-а, м. Київ, Україна
alexeydrozd@i.ua*

У статті аналізується науковий доробок дореволюційних учених-процесуалістів та сучасні наукові праці щодо розуміння змісту мети цивілістичного судочинства та завдань правосуддя. Розкрито дві основні онтологічні концепції, які відображають місце цивільного судочинства в системі суспільних відносин, а також чотири групи поглядів науковців на мету цивільного судочинства. У результаті цього обґрунтовано висновок, що метою здійснення правосуддя в цивільних справах є, з одного боку, знаходження правильних рішень проблем, що лежать в основі спорів, а з іншого боку, ефективність розгляду й вирішення справи в межах її юрисдикції з мінімумом зусиль, часу й витрат.
Ключові слова: правосуддя, цивілістичний процес, цивільне й господарське судочинство, оптимізація, мета, завдання, вирішення спорів, захист права, цивільні справи.

ЗНАЧЕНИЕ ЦЕЛИ СОВРЕМЕННОГО ЦИВИЛИСТИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА ДЛЯ ОПТИМИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО И ХОЗЯЙСТВЕННОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ

Бобрик В.И.

*Научно-исследовательский институт частного права и предпринимательства
имени академика Ф.Г. Бурчака Национальной академии правовых наук Украины,
ул. Н. Раевского, 23, г. Киев, Украина
alexeydrozd@i.ua*

В статье анализируются научные наработки дореволюционных ученых-процессуалистов и современные научные труды относительно понимания содержания цели цивилистического судопроизводства и задач правосудия. Раскрыты две основные онтологические концепции, отражающие место гражданского судопроизводства в системе общественных отношений, а также четыре группы взглядов ученых на цель гражданского судопроизводства, в результате чего сделан вывод, что целью осуществления правосудия по гражданским делам является, с одной стороны, нахождение правильных решений проблем, лежащих в основе споров, а с другой стороны, эффективность рассмотрения и разрешения дела в пределах его юрисдикции с минимумом усилий, времени и затрат.
Ключевые слова: правосудие, цивилистический процесс, гражданское и хозяйственное судопроизводство, оптимизация, цель, задачи, решение споров, защита права, гражданские дела.

THE VALUE OF THE GOAL OF THE MODERN CIVIL PROCESS FOR OPTIMIZING CIVIL AND ECONOMIC JUSTICE IN UKRAINE

Bobyryk V.I.

*F.H. Burchak Scientific and research institute of private law and business
National academy of legal sciences of Ukraine, str. Mykola Raievskyi, 23, Kyiv, Ukraine
alexeydrozd@i.ua*

The article gives an overview of the views of the pre-revolutionary scientists in civil law and of modern scientific works regarding understanding of the content of the civil law proceedings problems of justice.

The author revealed two major ontological concepts that reflect the place of civil justice in the system of social relations, as well as four groups of scientists' view on the purpose of civil proceedings, resulting in the conclusion that the purpose of the administration of justice in civil cases is, on the one hand, finding the right solutions to the problems underlying the dispute, and on the other hand, considering the efficiency and resolution of the case within its jurisdiction with a minimum of effort, time and cost.

Relevance of the topic is that the civil process, as the activity of the court, is excited filing a lawsuit. With suing court activity aimed at achieving the goal that it contains procedural law as a target of civil proceedings, and at the same time to perform all the actions that they are installed. Scientists' interest in the subject purposes of civil proceedings in the recent increases, because a detailed discussion of this issue, or even its complete rethinking is a conceptual pre-conditions for successful process of reforms – especially if such reforms envisaged deep, far-reaching and effective. It is difficult to argue that the justice system in Ukraine requires a fundamental reform. But no radical reform cannot be done without a thorough process of determining what goals proceedings should or can be achieved.

Also summarized in the article is that we have made generalizations allow us to conclude that the purpose of the administration of justice in civil cases is, on the one hand, finding the right solutions to the problems underlying the dispute, on the other hand, the efficiency of consideration and decision of the case within its jurisdiction with a minimum of effort, time and costs. This activity is a complex indivisible dialectical unity of two components and should be the basis for the formation of an initial idea of goal setting and task the civil law proceedings in procedural law as a determinant of the vector in the optimization process the civil law proceedings.

Key words: justice, civil law process, civil and commercial litigation, optimization, goal, objectives, dispute resolution, protection of rights, civil cases.

Як відомо, цивільний процес як діяльність суду порушується поданням до суду позовної заяви. З пред'явленням позову діяльність суду спрямовується на досягнення тієї мети, яка вказана процесуальним законом як мета цивільного судочинства, та водночас на вчинення всіх тих дій, які ним встановлені. Інтерес науковців до теми цілей цивільного судочинства останнім часом підвищується, адже детальне обговорення цієї проблеми або навіть її повне переосмислення є концептуальною попередньою необхідною умовою для успішних процесуальних реформ, особливо якщо такі реформи уявляються глибокими, далекосяжними й ефективними. Важко заперечити те, що система правосуддя в Україні потребує кардинального реформування. Проте жодні радикальні реформи не можна провести без визначення того, які цілі судочинства повинні або можуть бути досягнуті. Як відомо, успішніші процесуальні реформи минулого (зокрема, французька, англійська) впроваджувалися на основі глибокого розуміння процесуальних цілей цивільного судочинства. Сьогодні мета судочинства обговорюються й використовуються як аргумент та контраргумент у контексті багатьох юрисдикцій, як у країнах СНД, так і Європи [1, с. 143]. Однак без правильного визначення мети проблематично скласти ґрунтовний і послідовний план проведення оптимізації цивільного та господарського судочинства в Україні.

Проблеми визначення цілей і завдань цивільного правосуддя загалом пов'язані з питаннями юридичного процесу, цивільного судочинства та із цивільною процесуальною формою в цілому, а також з окремими аспектами забезпечення ефективності цивілістичного судочинства. Ці питання певною мірою досліджували такі відомі українські й російські вчені минулого й сучасності, як С.С. Бичкова, В.А. Бігун, С.В. Васильєв, Є.В. Васьковський, М.А. Вікут, К.В. Гусаров, В.М. Жуйков, В.В. Комаров, С.О. Короєд, С.А. Курочкін, І.Л. Петрухін, Н.О. Рассахатська, І.В. Решетнікова, Н.Ю. Сакара, В.І. Тертишников, Г.П. Тимченко, М.К. Треушников, І.В. Удальцова, С.Я. Фурса, А.В. Цихоцький, Н.А. Чечіна, М.Й. Штефан, М.С. Шакарян, В.В. Ярков та ін. Увага цим проблемам була приділена також суддями, зокрема С.Ф. Демченко, Д.Д. Луспеником, В.В. Кривенком, П.І. Шевчуком, А.Г. Яремою. Варто погодитися з окремими науковцями, що правильне визначення цілей судочинства, розмежування їх із цілями інших систем державного механізму – необхідна умова знаходження надійних критеріїв оцінки якості відправлення судочинства [2, с. 48]. При цьому, як відомо, якість правосуддя залежить від якості процесуального регламенту, який є процесуальною основою цивілістичного судочинства як об'єкта процесуальної оптимізації. У свою чергу завданням процесуальної оптимізації є підвищення ефективності

цивілістичного судочинства, що має ґрунтуватися на введенні таких суворих і точних формулювань цілей судочинства, які б надавали можливість з'ясувати в майбутньому ступінь їх досягнення. Чітке визначення змісту мети цивілістичного судочинства вплине й на розмежування публічних і приватних засад у цивільному процесі, що є необхідною умовою для встановлення меж втручання держави у сферу майнових та немайнових інтересів окремих осіб, оптимізації роботи механізму, який забезпечує захист прав громадян та організацій у порядку цивілістичного судочинства. З огляду на викладене саме визначення змісту та розуміння цілей сучасного цивілістичного судочинства є *метою* статті.

Основний доповідач А. Узелач на Всесвітній конференції Міжнародної асоціації процесуального права (2012 р.) проголосив дві основні цілі цивільного судочинства, які в найширшому сенсі можуть бути визначені як вирішення індивідуальних спорів системою державних судів та реалізація соціальних цілей, функцій і стратегії. У різних концептуальних роботах ці цілі мають різні назви. Першу мету часто називають метою врегулювання конфліктів (урегулювання спорів, вирішення конфлікту). Друга мета (реалізація соціальних цілей) має різні формулювання, оскільки соціальна політика й функції, які має виконувати цивільне судочинство, можуть бути досить різноманітними й слугувати різним політичним або соціальним ідеологіям чи парадигмам. Ці дві цілі цивілістичного судочинства є майже неподільними. При цьому А. Узелач ставить низку питань, які можуть допомогти в роз'ясненні мети судочинства: 1) що відноситься до цивільного судочинства (зокрема, чи обмежена мета цивільного судочинства розглядом справи або включає в себе й неспірні питання); 2) яка рівновага між захистом приватних прав і суспільних інтересів; 3) яка рівновага між бажанням досягти справедливих результатів (матеріальна істина) і потребою гарантувати судовий розгляд протягом визначеного часу; 4) наскільки важливою для системи цивільного судочинства є його мета обробки складних справ на противагу звичайній обробці простіших; 5) чи визнається/не визнається принцип пропорційності; 6) чи вважає цивільне судочинство своїм завданням вирішення складних, різнобічних питань; 7) яка рівновага між суворим формалізмом і бажанням досягти об'єктивних і справедливих результатів; 8) який пріоритет підходів до цивільного судочинства: вирішення проблем чи обробка справи; 9) чи розглядається цивільне судочинство як доступна суспільна послуга, на противагу напівкомерційному джерелу доходів до суспільного бюджету; 10) яке власне розуміння цілей цивільного судочинства: орієнтування на користувача (задоволення бажань громадськості) або орієнтування на себе (відповідність критеріям, встановленим наближеними особами – суддями, судами вищих інстанцій, адвокатами тощо) [1, с. 143-144, 142].

Як можна побачити, відповіді на ці питання так чи інакше зводяться до двох основних цілей цивілістичного судочинства, названих вище. З відповідей на ці запитання також постає, що мета цивільного процесу визначається роллю, яку відіграє правосуддя в цивільних справах у соціальному управлінні, адже цивільне правосуддя – це найважливіша соціальна функція правової держави. Єдності в розумінні цілей цивілістичного судочинства немає й у науковців.

Так, провідні дореволюційні вчені-процесуалісти кінцевою метою діяльності суду (а в окремих випадках і учасників процесу) вважали: а) спірний цивільний позов обернути в безспірний (К.Д. Кавелін); б) щоб право не тільки існувало, а й діяло, оскільки шляхом процесу держава сама здійснює право, застосовуючи примус проти всіх, хто діє всупереч його приписам (Ю.С. Гамбаров); в) вирішення питання про правильність вимог позивача (Є.О. Нефедьев); г) охорону громадського порядку шляхом відгородження цивільних прав окремої особи проти порушень із боку інших осіб (І.Є. Енгельман) [3, с. 91, 93, 94-95, 115-116, 275]; д) вирішення спірних відносин матеріального цивільного права між сторонами (Т.М. Яблочков) [4, с. 10].

Сучасні вчені-процесуалісти також не мають одностайної думки щодо цього питання. Так, О.В. Шутенко зазначає, що завдання цивільного судочинства слід розуміти ширше: не як розгляд і вирішення спору судом (це скоріше спосіб досягнення мети), а як ліквідацію

правового конфлікту. Ця мета є загальною й для сторін спору та для суду. Вона може бути досягнута різними способами: шляхом примирення сторін, односторонніх дій кожної зі сторін із ліквідації спору, а також шляхом вирішення його судом. Пріоритетним має бути саме врегулювання спору за активного сприяння суду сторонам, оскільки суддя, будучи професіоналом, маючи достатній досвід вирішення правових конфліктів, може й повинен брати на себе цю функцію [5, с. 310-311].

С.Л. Дегтярьов зазначає, що завданням, поставленим перед судовою владою в особі всієї судової системи, є усунення правового конфлікту в суспільстві (поряд із цим він виділяє завдання, що стоять перед конкретним судом, які передбачені Цивільним процесуальним кодексом України) [6, с. 249; 101].

На думку деяких вчених-процесуалістів, зміст судової влади полягає у визначенні виду та обсягу суб'єктивних прав і юридичних обов'язків суб'єктів права. При цьому соціальна функція, зміст правосуддя в цивільних справах повинні зводитися тільки до вирішення справ; інші функції не повинні покладатися на суди. Паралельно вказано, що суд покликаний забезпечити захист соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод громадян [7, с. 19-21]. Об'єктом судової діяльності під час здійснення правосуддя в цивільних справах у широкому розумінні є ліквідація правового конфлікту з максимальною ефективністю [8, с. 319].

При цьому окремі вчені-процесуалісти відмічають, що якщо сприймати кожну цивільну справу як певну спірну або конфліктну правову ситуацію, то завданням цивільного судочинства постає вирішення спорів, ліквідація правопорушень і відновлення порушених прав і законних інтересів [9, с. 56].

С.О. Курочкін, на відміну від міжнародних процесуалістів, виділяє дві основні онтологічні концепції, що відображають місце цивільного судочинства в системі суспільних відносин [10, с. 88-90]. У межах першої з них правосуддя в цивільних справах розглядається як послуга, яка надається державою сторонам. Відповідний підхід знайшов відображення в Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів 2006 р. (далі – Концепція), у якій було закріплено, що цивільне судочинство слід розглядати як послугу держави щодо вирішення приватноправових спорів між сторонами, які самостійно не можуть їх урегулювати. У цивільному судочинстві засади диспозитивності й змагальності реалізуються в повному обсязі, суд повинен вирішувати спори між сторонами. Тобто, припинивши відігравати роль інструменту захисту «загальнонародної» власності й соціалістичного ладу, цивільне судочинство є послугою, яка надається державою сторонам. Лише в окремих випадках (захист честі й гідності, трудові спори тощо) цивільний процес буде відігравати традиційну роль захисника прав і свобод людини та юридичних осіб, користуючись силою державного примусу. Закріплення в Концепції процитованих положень вплинуло на зміну поглядів у суспільстві (зокрема, серед науковців і практиків) щодо призначення цивільного судочинства. Друга концепція ґрунтується на тому, що правосуддя в цивільних справах – це найважливіша соціальна функція правової держави, форма досягнення громадського спокою. Подібне уявлення про роль цивільного судочинства в системі суспільних відносин глибоко вкоренилося у вітчизняній і зарубіжній доктрині, поділяється багатьма класиками процесуальної науки та сучасними вченими.

Весь спектр думок щодо питання про мету цивільного судочинства можна розділити на кілька груп. Першу з них складають позиції вчених, які вважають, що мета цивільного судочинства полягає в захисті порушених або оспорюваних прав і законних інтересів громадян та організацій, які є суб'єктами цивільних, сімейних, трудових, житлових або інших правовідносин. Другорядною метою цивільного судочинства називають зміцнення законності та правопорядку, попередження правопорушень, формування шанобливого ставлення до закону й суду. Ця мета досягається як під час розгляду та вирішення окремої цивільної справи, так і під час здійснення правосуддя в цілому. Друга група позицій ґрунтується на визнанні

метою цивільного судочинства усунення в суспільстві правових конфліктів, аномальних проявів суспільних відносин. Наприклад, С.Л. Дегтярьов не згоден із думкою про те, що захист прав, свобод і законних інтересів громадян, організацій та інших суб'єктів є основоположним завданням судової влади. Основним, на його думку, було й залишається завдання щодо усунення правових конфліктів у суспільстві (про що вже зазначалося вище). О.Г. Лук'янова зазначає, що «матеріальною» метою процесуального правового блоку, тобто тим результатом, якого прагне досягти законодавець, встановлюючи процесуальні норми, є вирішення й усунення аномальних проявів суспільних відносин, захист соціального порядку, прав, свобод і законних інтересів громадян та організацій [11, с. 109-110]. Багато в чому схожою з другою є третя група думок, яка називає метою цивільного процесу підтримання правопорядку, реалізацію охоронних відносин. Так, наприклад, ще В.О Рязановский зазначав, що здійснення матеріальних цивільних прав є самоціллю тільки з точки зору окремих осіб, для держави ж слугує засобом підтримання правопорядку. Тому під час організації процесу повинні бути взяті до уваги не тільки інтереси окремих осіб і властивості належних їм цивільних прав, а й інтереси правопорядку, інтереси публічні [12, с. 36]. Четверта група думок ґрунтується на визнанні метою цивільного судочинства рішення юридичної справи, вирішення спору. Зокрема, на думку М.О. Рожкової, судовий процес у справах приватноправового характеру спрямований на вирішення юридичних справ, пов'язаних із захистом порушених або оспорюваних прав та інтересів приватних осіб [13, с. 135].

Отже, в одних випадках мова йде про мету цивілістичного судочинства, в інших – про завдання чи призначення, що зумовлює виникнення деяких труднощів в їх розумінні, адже мета й завдання – категорії не тотожні. Так, теоретичну відмінність між поняттями «мета» та «завдання» І.Л. Петрухін вбачає в тому, що мета – це результат пізнання дійсних потреб системи, «ідеальна модель майбутнього», до якої варто прагнути, а завдання – це вимога (пропозиція) встановити потрібні дані на основі вихідних даних шляхом знаходження потрібного алгоритму. Учений також зауважував, що в законодавстві ця відмінність не зазначена, тому завдання найчастіше розуміється як конкретизація мети [14, с. 56].

Виходячи з досліджених поглядів науковців щодо розуміння цілей і завдань сучасного цивілістичного судочинства, варто визнати виправданим формулювання в ст.1 Цивільного процесуального кодексу України завдання цивільного судочинства, яке полягає в справедливому неупередженому та своєчасному розгляді й вирішенні цивільних справ. Саме таке формулювання завдання можна розглядати як якісний опис вимог до результатів функціонування системи цивільного судочинства. У зв'язку із цим важко погодитися з окремими положеннями Концепції модельного Кодексу цивільного судочинства для держав-учасників СНД, де таке формулювання завдання (правильний і своєчасний розгляд та вирішення справ) та мети (захист прав) визнається помилковим [15].

Разом із тим О.Г. Стрельцова зазначала, що мета цивільного процесу, виходячи з його змісту, – створення умов, за яких суд зможе винести об'єктивне рішення по суті спору. Ці умови створюються шляхом надання рівних процесуальних можливостей сторонам спору та змагальною формою процесу. При цьому О.Г. Стрельцова зауважила, що лише змагання сторін до досягнення мети процесу не приведе [16, с. 55]. У зв'язку із цим варто погодитися з думкою М.А. Вікут [17] та А.В. Цихоцького [18, с. 159], які наголошують на необхідності збереження активності суду, його прагненні виконати завдання щодо захисту порушеного права, інакше мета правосуддя не буде досягнута, і правосуддя не буде ефективним.

Таким чином, наведені вище погляди науковців і зроблені нами узагальнення дозволяють дійти висновку, що метою здійснення правосуддя в цивільних справах є, з одного боку, знаходження правильних рішень проблем, що лежать в основі спорів, а з іншого боку, ефективність розгляду й вирішення справи в межах її юрисдикції з мінімумом зусиль, часу та витрат. Така діяльність становить складну неподільну діалектичну єдність двох складових і має стати основою для формування вихідної ідеї визначення мети й завдання цивілістичного

судочинства в процесуальному законодавстві як визначального вектору в процесі оптимізації цивілістичного судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Узелач А. Цели гражданского процесса / А. Узелач // Гражданский процесс в межкультурном диалоге : евразийский контекст : сб. докладов Всемирной конференции Международной ассоциации процессуального права (г. Москва, 18-21 сентября 2012 г.) / под ред. Д.Я. Малешина. – М. : Статут, 2012. – С. 140-169.
2. Петрухин И.Л. Теоретические основы эффективного правосудия / И.Л. Петрухин, Г.П. Батуров, Т.Г. Морщакова. – М. : Наука, 1979. – 392 с.
3. Гражданский процесс : учебное пособие / под ред. М.К. Треушникова. – 2-е изд. перераб. и доп. – М. : Городец, 2005. – 890 с.
4. Яблочков Т.М. Учебник русского гражданского судопроизводства / Т.М. Яблочков. – 2-е изд. доп. – Ярославль : Книгоиздательство И.К. Гассанова, 1912. – 327 с.
5. Шутенко О.В. Ликвидация правового конфликта – задача гражданского судопроизводства / О.В. Шутенко // Проблемы гражданского права та процесу : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора О.А. Пушкіна (м. Харків, 22 травня 2010 р.). – Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2010. – С. 308-310.
6. Дегтярев С.Л. Реализация судебной власти в гражданском судопроизводстве : теоретико-прикладные проблемы / С.Л. Дегтярев. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 376 с.
7. Гражданский процесс : учебник / под ред. В.В. Комарова. – Х. : ООО «Одиссей», 2001. – 704 с.
8. Цивільне процесуальне право України : підруч. [для юрид. вузів і фак.] / [В.В. Комаров, В.А. Бігун, П.І. Радченко та ін.] ; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Основа, 1992. – 416 с.
9. Цивільний процес України : академічний курс : підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. С.Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С.Я. ; КНТ, 2009. – 848 с.
10. Курочкин С.А. Частные и публичные начала в цивилистическом процессе / С.А. Курочкин ; науч. ред. В.В. Ярков. – М. : Инфотропик Медиа, 2012. – 560 с.
11. Лукьянова Е.Г. Теория процессуального права / Е.Г. Лукьянова. – М. : Норма, 2003. – 240 с.
12. Рязановский В.А. Единство процесса : учебное пособие / В.А. Рязановский. – М. : ОАО «Издательский Дом «Городец», 2005. – 80 с.
13. Рожкова М.А. Юридические факты гражданского и процессуального права : соглашения о защите прав и процессуальные соглашения / М.А. Рожкова. – М. : Статут, 2009. – 332 с.
14. Петрухин И.Л. Теоретические основы эффективного правосудия / И.Л. Петрухин, Г.П. Батуров, Т.Г. Морщакова. – М. : Наука, 1979. – 392 с.
15. О Концепции и Структуре модельного Кодекса гражданского судопроизводства для государств-участников Содружества Независимых Государств : Постановление Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств от 16 июня 2003 г. № 21-6 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://spravka-jurist.com/base/part-jq/tx_esxbqe/page-2.htm.
16. Стрельцова Е.Г. О концепции гражданского процесса / Е.Г. Стрельцова // Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса / под ред. В.В. Яркова. – СПб., 2008. – № 6. – С. 45-64.

17. Викут М.А. Обеспечение судами прав лиц, участвующих в гражданском деле, как одно из условий эффективности правосудия [Электронный ресурс] / М.А. Викут // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве : материалы Всероссийской научно-практической конференции (31 января – 1 февраля 2001 г.). – М., 2001. – С. 132-136. – Режим доступа : http://www.legist.ru/conf/_Vikut.htm.
18. Цихоцкий А.В. Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам : монография / А.В. Цихоцкий. – Новосибирск : Наука ; Сибирское предприятие РАН, 1997. – 392 с.

REFERENCES

1. Uzelach A. Objectives of Civil Procedure / A. Uzelach // *Grazhdanskiy process v mezhkul'turnom dialoge : evraziyskiy kontekst* : collection of lectures of the World conference of the International association of judicial right (Moscow, on September, 18-21, 2012). – Moscow : Statut, 2012. – P. 140-169.
2. Petrukhin I.L. *Teoreticheskie osnovy effektivnogo pravosudiya* [Theoretical Foundations of Effective Justice] / I.L. Petrukhin, G.P. Baturon, T.G. Morschakova. – Moscow : Nauka, 1979. – 392 p.
3. *Grazhdanskiy process* [Civil Procedure : Anthology] : teaching aid / ed. M.K. Treushnikova. – 2th edition processed and complemented. – Moscow : «Gorodec», 2005. – 890 p.
4. Yablochkov T.M. *Uchebnik russkogo grazhdanskogo sudoproizvodstva* [Textbook on Russian Civil Proceedings] / T.M. Yablochkov. – 2th edition complemented. – Yaroslavl' : Knigoizdatel'stvo I.K. Gassanova, 1912. – 327 p.
5. Shutenko O.V. "Liquidation of a Legal Conflict – an Objective of Civil Proceedings" / O.V. Shutenko // *Problemi civil'nogo prava i procesu* : materials of scientific practical conference, to the devoted memory of professor O.A. Pushkin (on Mays, 22 in 2010). – Kharkiv : Kharkiv national university of internal affairs, 2010. – P. 308-310.
6. Degtyarev S.L. *Realizaciya sudebnoy vlasti v grazhdanskom sudoproizvodstve : teoretiko-prikladnye problemy* [Implementation of the Judiciary in Civil Proceedings : Theoretical and Applied Problems] / S.L. Degtyarev. – Moscow : Volters Kluver, 2007. – 376 p.
7. *Grazhdanskiy process* [Civil Procedure] : teaching aid / ed. V.V. Komarov. – Kharkiv : Odissey, 2001. – 704 p.
8. *Civil'ne procesual'ne pravo Ukraine* [Civil Procedural Law of Ukraine] : textbook / V.V. Komarov, V.A. Bihun, P.I. Radchenko et al. ; ed. V.V. Komarov. – Kharkiv : Osnova, 1992. – 416 p.
9. *Civil'niy proces Ukraine : akademichniy kurs* [Civil Procedure of Ukraine : Academic Course] : textbook / ed. S.Y. Fursa. – Kyiv : Publisher Fursa S.Ya. ; KNT, 2009. – 848 p.
10. Kurochkin S.A. *Chastnye i publichnye nachala v civilisticheskom processe* [Private and Public Principles in Civil Procedure] / S.A. Kurochkin. – Moscow : Infotropik Media, 2012. – 560 p.
11. Lukyanova E.G. *Teoriya processual'nogo prava* [Theory of Procedural Law] / E.G. Lukyanova. – Moscow : Norma, 2003. – 240 p.
12. Ryasanovskiy V.A. *Edinstvo processa* [Unity of the Process] : teaching aid / V.A. Ryasanovskiy. – Moscow : «Gorodec», 2005. – 80 p.
13. Rozhkova M.A. *Yuridicheskie fakty grazhdanskogo i processual'nogo prava : soglasheniya oh zaschite prav i processual'nye soglasheniya* [Legal Facts of Civil and Procedural Law :

- Agreements on Protection of Rights and Procedural Agreements] / M.A. Rozhkova. – Moscow : Statut, 2009. – 332 p.
14. Petrukhin I.L. *Teoreticheskie osnovy effektivnogo pravosudiya* [Theoretical Foundations of Effective Justice] / I.L. Petrukhin, G.P. Baturov, T.G. Morschakova. – Moscow : Nauka, 1979. – 392 p.
  15. “On the Concept and Structure of the Model Civil Procedure Code for Member States of the Commonwealth of Independent States” : Resolution of the Inter-Parliamentary Assembly of the Commonwealth of Independent States of June 16, 2003 № 21-6 [Electronic resource]. – Access mode : http://spravka-jurist.com/base/part-jq/tx_esxbqe/page-2.htm.
  16. Streltsova E.G. “On the Concept of Civil Procedure” / E.G. Streltsova // *Rossiyskiy ezhegodnik grazhdanskogo i arbitrazhnogo processa*. – 2008. – № 6. – P. 45-64.
  17. Vikut M.A. “Ensuring Rights of Persons Involved in a Civil Case by Courts, as a Condition of the Efficiency of Justice” [Electronic resource] / M.A. Vikut // *Problemy dostupnosti i effektivnosti pravosudiya v arbitrazhnom i grazhdanskom sudoproizvodstve* : materials of the All-russian scientific practical conference (on January, 31-1 February, 2001). – Moscow, 2001. – P. 132-136. – Access mode : http://www.legist.ru/conf/_Vikut.htm.
  18. Tsihotskiy A.V. *Teoreticheskie problemy effektivnosti pravosudiya po grazhdanskim delam* [Theoretical Problems of Efficiency of Justice in Civil Cases] : monograph / A.V. Tsihotskiy. – Novosibirsk : Nauka ; Siberian enterprise of WOUNDS, 1997. – 392 p.

УДК 347.451

СПІВВІДНОШЕННЯ ДОГОВІРНОГО СТАТУТУ З ІНШИМИ КОЛІЗІЙНИМИ СТАТУТАМИ

Борт О.П., здобувач

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна
apbort@ukr.net*

У статті розглянуто одне з найактуальніших питань колізійного регулювання договірних відносин, а саме співвідношення та відмежування договірного статуту від інших правових статутів (особистого, речового, деліктного тощо), які впливають на зміст відносин, пов'язаних із договірним зобов'язанням. Підкреслюється роль у регулюванні договірних відносин імперативних норм, застосування яких розглядається як втручання з-поза договірного статуту.

Ключові слова: договірний статут, зовнішньоекономічний договір, деліктний статут, колізійне регулювання, імперативні норми.

СООТНОШЕНИЕ ДОГОВОРНОГО СТАТУТА С ДРУГИМИ КОЛЛИЗИОННЫМИ СТАТУТАМИ

Борт А.П.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
ул. Фонтанская дорога, 23, г. Одесса, Украина
apbort@ukr.net*

В статье рассмотрен один из наиболее актуальных вопросов коллизионного регулирования договорных отношений, а именно соотношение и отграничение договорного устава от других правовых уставов (личного, вещного, деликтного и других), влияющих на содержание отношений, связанных с договорным обязательством. Подчеркивается роль в регулировании договорных